

In deze tekst wordt de visie van het bisdom Gent op pastorale wachtdienst geschetst. Integrale zorg voor de mens houdt zorg in voor de fysieke, psychische, sociale en spirituele dimensie van het mens-zijn, de klok rond. De pastor, gezonden vanuit de kerk en professioneel gevormd, stelt God present en stelt zichzelf en de eigen capaciteiten ter beschikking waar en wanneer er nood is aan diepmenselijke betrokkenheid en pastorale bijstand. Een wachtdienst geeft concrete invulling aan dit algemene principe van permanente integrale zorg. Dit principe vraagt een haalbare vertaling in concrete praktijken. De tekst bespreekt criteria en geeft suggesties voor de haalbaarheid van een pastorale wachtdienst.

Pastorale wachtdienst in zorgvoorzieningen als onderdeel van integrale zorg de klok rond

In een zorgvoorziening komen alle dimensies van het menselijk bestaan aan de orde. Bij crisis, ziekte en overlijden, bij ouderdom en beperking, worden alle dimensies van het leven geraakt en aangetast. Binnen een integrale zorg voor de mens moet daarom aandacht gegeven worden aan de fysieke, de psychische, de sociale en de spirituele dimensie. Deze zorg houdt zich niet aan bepaalde uren maar wordt gegeven wanneer het nodig is.

Een crisissituatie, het plots geconfronteerd worden met de eindigheid van het leven, met het moeten afscheid nemen... roept bij zorgvragers niet louter praktische vragen of vragen naar oplossingen op. Juist dan komen vaak ook zingeving-, spirituele vragen en geloofsvragen aan de oppervlakte, soms acuut en pijnlijk, soms eerder onverwacht, soms traag en sluimerend. Het lijden van mensen in deze situaties is dan niet louter een biologische of medische kwestie, de hele ervaringswereld en het zelfverstaan van de betrokkene wordt op losse schroeven gezet. Dit leidt tot vragen die vaak niet zozeer verwoord worden, maar die doorklinken in stille of luide jammerklachten of die te lezen zijn in de ellende en onmacht van mensen. Het herkennen en oppikken van deze vragen en deze dimensies van lijden vraagt een getraind luisterend oor, een antwoord bieden vraagt kunde in het geven van levensbeschouwelijke en religieuze bijstand en inzicht in de gepastheid van rituelen.

Dit lijden raakt niet enkel de patiënt of de bewoner, maar evenzeer de familie... zonder daarbij de medewerkers van de voorziening te vergeten, en roept bij elk van hen diepere vragen op die een klankbord vragen. De pastor is bij uitstek een professional die presentie weet te beoefenen en de focus op deze diepere vragen legt.

Pastorale wachtdienst als uiting van een geroepen zijn van de pastor tot pastorale presentie en spirituele hulpverlening

Het middelpunt van pastoraal werk en zinzorg in de zorg is het gestalte geven aan Gods aanwezigheid en zorg, met name ook in omstandigheden van crisis, bij lijden en sterven. Ook pastoraal en zinzorg zijn daarom niet aan bepaalde uren te binden. Midden in chaos, crisis en onmacht, is, los van werkschema's, arbeidstijden of weekend, pastorale aanwezigheid en betrokkenheid – soms letterlijk – van levensnoodzakelijk belang. Gezonden vanuit de Kerk en

professioneel gevormd neemt de pastor deze taak op zich in de dagdagelijkse job maar tevens als men geroepen wordt, buiten de vaste uren.

Pastor zijn is God present stellen. Hem bij mensen brengen, vanuit geloof dat zijn naam is “Ik zal er zijn voor u”. De beschikbaarheid van de pastor in situaties van breekbaarheid, ziekte, crisis of chaos heeft dan ook een grote tekenwaarde, is in die zin sacramentele presentie. Deze presentie van Godswege wordt aan ieder die nood heeft aan een luisterend oor of aan diepmenselijke betrokkenheid aangeboden, ongeacht de levensbeschouwing van de betrokkene en met volle respect hiervoor.

Pastor zijn is dus niet zomaar een ‘job’, het is een roeping en een levenskeuze. Voor een pastor is een ziekenhuis, een woon- en zorgcentrum, een voorziening voor mensen met een beperking niet zomaar een ‘werk’plek, maar een plek waar men zich geroepen weet. “Er zijn” is een definiërende karakteristiek van de authentieke pastor. Het beeld van de barmhartige Samaritaan die niet opzij gaat, maar zich geroepen voelt aanwezig te blijven, is sprekend.

Pastor zijn is ook, vanuit dit geroepen zijn, zich met zijn of haar professionele bekwaamheid ter beschikking stellen van de mens in crisis, van de mens met diepere levens- en geloofsvragen. Het is ‘er zijn’ ook als beschikbaar zijn en zijn of haar capaciteiten en competenties ter beschikking stellen voor het gesprek waar nood aan is, voor het ritueel dat verbondenheid, gedragenheid en hoop laat ervaren.

Principe en haalbaarheid in de huidige context: criteria en suggesties

Er kan noch vanuit het perspectief van goede zorg, noch vanuit het perspectief van pastorale presentie veel discussie zijn over het algemeen principe van permanente of voortdurende zorg, zorg voor de existentiële, spirituele dimensie en het geloofsleven inbegrepen. Juist in crisissituaties en situaties waarin mensen afscheid nemen van het leven moet vermeden worden dat bijkomend leed berokkend wordt doordat een verwachting of wens naar pastorale of spirituele bijstand niet ingewilligd kan worden. Dit vraagt om een haalbare vertaling van dit principe in concrete praktijken.

We willen als visie naar voor schuiven dat waar een wachtdienst haalbaar is, pastores geroepen worden ervoor te gaan, ondersteund vanuit een directie die het verschil dat deze wachtdienst maakt in het bieden van integrale zorg de klok rond, erkent. Concreet betekent dit dat creatieve manieren gezocht moeten worden om een wachtdienst haalbaar te maken en te ondersteunen.

De haalbaarheid

Uiteraard zal zeer veel afhankelijk zijn van de plaatselijke context. Enerzijds zijn de noden naar een wachtdienst verschillend naargelang de zorgsector. Anderzijds zal de omvang of de beperktheid van het team dat instaat voor pastoraal en zinzorg op zich reeds bepalend zijn voor het al dan niet mogelijk zijn van een permanente wachtdienst. Zo kan van een team dat slechts uit één pastor of twee (deeltijdse of fulltime) pastores bestaat redelijkerwijze niet gevraagd worden om een permanente wacht, 7 dagen op 7, 24 uur op 24 uur te organiseren. We stellen met enige voorzichtigheid dat het organiseren van een permanente wachtdienst pas realistisch is vanaf een equipe van 3 pastores die elk in een terugkerend ritme van 1 week op 3 van wacht zijn.

In het geval van te kleine teams of éénmans-posten, die zich voornamelijk voordoen buiten de ziekenhuiscontext, willen we volgende sporen als suggesties aanreiken om op creatieve wijze

oproepbaarheid en beschikbaarheid te realiseren. Uiteraard is wat uiteindelijk mogelijk is afhankelijk van de plaatselijke realiteit.

Wachtdienstoproepen beperken door tijdig kritieke situaties te detecteren

Alertheid tijdens de gewone werktijden door zowel de pastor als andere zorgmedewerkers om tijdig kritieke situaties op het spoor te komen kan oproepen buiten de gewone werkuren voorkomen:

- Pastorale beschikbaarheid en aanwezigheid overdag, tijdens de gewone werktijden zou de regel moeten zijn. Vanuit hun dagelijkse contacten in de zorgvoorziening kunnen pastores – vanuit eigen observatie of op aangeven van zorgmedewerkers – situaties op het spoor komen, waarbij dringende pastorale begeleiding nodig of opportuun is. Zo kunnen zij anticiperen op een negatieve ziekte-evolutie bij een patiënt of bewoner en reeds tijdens de arbeidstijden tussenkomen, nabij zijn en indien nodig overgaan tot een ritueel of een priester in bijstand oproepen. Op die manier kunnen een probleemsituatie en een wachtoproep na de gewone arbeidstijden vermeden worden.
- Alertheid van andere zorgmedewerkers kan daarbij belangrijk zijn. Deze alertheid moet gevoed worden door een goed inzicht in de taak en de professionaliteit van de pastor. Een goede afstemming van eerstelijns spirituele zorg en tweedelijns spirituele zorg – waarbij de pastor een ‘vormende en coachende’ rol kan opnemen – is dus noodzakelijk. Het vaak nog aanwezige idee dat een ritueel of een sacrament van ziekenzalving ‘op het laatste moment’ toegediend moet worden, kan dan bijgesteld worden.

Gevormde vrijwilligers inschakelen

- Heel wat zorgvoorzieningen beschikken over een niet onbelangrijke groep vrijwilligers. Mogelijk zijn er binnen deze groep een paar bekwame mensen te vinden om beperkt deel uit te maken van een wachtdienst.
- In het bisdom Gent is er een groeiende aandacht voor voortdurende zorg (ketenzorg). Mogelijk kan men vanuit zorgvoorzieningen contacten leggen met de territoriale pastoraal om een vorm van wachtdienst te organiseren, bemand door mensen uit de voorziening zelf maar aangevuld met degelijk gevormde pastorale vrijwilligers uit de parochie. In het uitwerken van een dergelijke samenwerking zijn goede afspraken en een goede inschatting van de haalbaarheid ook aan de kant van de parochie van groot belang.

Beperkingen in de tijd van beschikbaarheid invoeren

- Indien een wachtdienst van 7 dagen op 7 en 24 uur op 24 uur onmogelijk blijkt, is het misschien wel mogelijk een wachtdienst uit te werken tot 22 uur 's avonds (met inbegrip van het weekend). Oproepen midden in de nacht zijn immers door de jaren heen eerder uitzonderlijk geworden.

Overschakeling naar een crisiswacht? Naar een wacht georganiseerd binnen ziekenhuisnetwerken, netwerken van andere zorgvoorzieningen?

- In zorgvoorzieningen met een crisiswacht opgebouwd uit mensen vanuit verschillende disciplines kunnen eventuele zingevingsvragen, de nood aan presentie en de vraag naar gebed en ritueel

eerstelijns herkend worden en vervolgens tweedelijns aan de pastor doorgegeven worden. De bekommernis is echter of dergelijke vragen en noden voldoende gezien worden, of er voldoende inzicht is in het belang van een pastorale aanwezigheid en de noodzaak van pastorale competentie voor gebed en ritueel, of dat het gevaar dreigt dat vragen voor het pastorale team weg gefilterd worden.

- De vraag of een 'pastorale wacht' in crisissituaties structureel zou kunnen of moeten ingeschakeld worden kan met de aanwezigheid van een crisiswacht niet opzij geschoven worden. Een acute situatie kan zo ingrijpend en intens zijn dat de dringende komst van een pastor een duidelijke meerwaarde kan bieden.
- Wordt bekeken of een pastorale wacht georganiseerd kan worden op netwerkniveau, dan blijft het belangrijk de vraag naar concrete haalbaarheid te stellen, zoals bijvoorbeeld de haalbaarheid van verplaatsingen over grotere afstanden en de impact van het minder goed kennen van de zorgomgeving op de zorg die men kan geven.

Ondersteuning

Een goede pastorale wachtdienst vraagt een goede ondersteuning. We vinden onder meer volgende elementen relevant:

- Structureel: Belangrijk is de ondersteuning van de werking door duidelijk uitgewerkte procedures (b.v. het inspreken van een duidelijk bericht zodat de pastor goed de hoogdringendheid kan beoordelen, makkelijk de juiste persoon terug kan contacteren) en goed uitgeklaarde afspraken en verwachtingen bij het zorgpersoneel en bij de betrokkenen voor wie de pastor opgeroepen wordt (bv. Mag men verwachten dat de pastor onmiddellijk opneemt, dat de pastor altijd ingaat op de vraag of niet?).
- Financieel: Bevraging bij pastores lijkt er op te wijzen dat een financiële tegemoetkoming geen doorslaggevend element is. We zien echter een degelijke financiële vergoeding ter ondersteuning en erkenning van een goed werkende pastorale wachtdienst als zinvol.

Tot slot

Pastor zijn is een roeping... een roeping om bij gekwetste, breekbare, zieke of vereenzaamde mensen de grote liefde van God tastbaar te maken... om zijn naam "Ik zal er zijn" niet als een theoretische slogan te laten klinken.

In zorgvoorzieningen is de nood aan pastorale en spirituele bijstand – ook buiten de gangbare arbeidstijden – reëel. Ingrijpende of traumatische gebeurtenissen in het leven van mensen kunnen van die aard zijn dat een snelle bijstand van een pastor 'het verschil' kan maken. Zorgen voor haalbaarheid en voldoende ondersteuning kunnen een wachtdienst mogelijk maken die echt integrale zorg met aandacht voor de spirituele dimensie van het mens-zijn ook buiten de gewone werkuren niet louter een slogan laat zijn.